LAUSUNTO

21.5.2024

Tulevaisuusvaliokunta

Viite: kirjallinen lausunto 22.5.

Asia: E 27/2024 vp Valtioneuvoston selvitys: Suomen ennakkovaikuttaminen Euroopan terveysunionin tulevaisuuteen

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:
erityisasiantuntija Kaarina Tamminiemi, kaarina.tamminiemi@soste.fi, 040 5774614

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto koskien ennakkovaikuttamista Euroopan terveysunionin tulevaisuuteen.

Koronapandemia osoitti käytännössä, kuinka tärkeää on Euroopan maiden välinen koordinointi ja yhteistyö ihmisten terveyden suojelemisessa. Yhteistyön tarve koskee niin kriisitilanteita kuin normaaliaikoja. Koronapandemia osoitti myös, että EU:n globaalin roolin ja toimintakyvyn vahvistaminen on välttämätöntä, jos haluamme Euroopan unionista vaikuttavamman globaalin toimijan terveyden alalla.

Panostamalla ennalta ehkäisyyn ja terveyden edistämiseen voidaan edistää ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä sekä hillitä sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannusten kasvua. Ihmisten hyvinvointi ja terveys tulisi nähdä laajasti vahvan ja toimintakykyisen Euroopan unionin edellytyksenä.

SOSTEn kantoja

Hyvinvointitalous osaksi EU-tason päätöksentekoa

Hyvinvointitalousajattelu tarkoittaa planetaaristen rajojen tunnistamista sekä pitkän aikavälin taloudellisten ja sosiaalisten päämäärien tavoittelua. Suomi on ollut aktiivinen hyvinvointitalouden edistämisessä Euroopan tasolla muun muassa Euroopan unionin neuvoston päätelmät hyväksyttiin Suomen johdolla vuonna 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö on määritellyt hyvinvointitalouden yhdeksi EU-vaikuttamisen painopisteeksi. Tämän kanssa on ristiriidassa ja heikentää uskottavuutta, että samaan aikaan on lakkautettu kaikki hyvinvointitaloutta edistävät rakenteet kotimaassa.

Neuvoston päätelmissä jäsenmaita ja komissiota kehotettiin sisällyttämään hyvinvointitalouden näkökulma kansalliseen ja EU-tason päätöksentekoon sekä asettamaan ihmiset ja heidän hyvinvointinsa politiikan suunnittelun keskiöön. Tämä kehotus on entistä tärkeämpi nyt, kun EU:n vanhat finanssipoliittiset säännöt otettiin uudelleen käyttöön ja sosiaali- ja terveysmenoihin kohdistuu merkittäviä leikkauspaineita.

Julkiset menot eivät ole pelkkä menoerä, sillä ne turvaavat kysyntää, hyvinvointia ja kansanterveyttä, jotka puolestaan ylläpitävät ripeää tuottavuuskehitystä ja vähentävät julkisten menojen kasvupaineita pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi koronapandemian iskiessä vuonna 2020 työttömyysaste kasvoi vähemmän niissä EU-maissa, joissa julkiset terveys- ja sosiaaliturvamenot olivat jo valmiiksi korkeammat. Onkin todennäköistä, että julkiset sote-menot lisäsivät taloudellista resilienssiä pandemian aikana. Siksi julkisia menoja ei pidä tarkastella pelkkänä menoeränä vaan rakenteellisesti osana tehokkaasti toimivaa hyvinvointitaloutta.

Hyvinvointitalousajattelun sisällyttäminen osaksi EU-tason päätöksentekoa ja komission ohjausjaksoa on elintärkeää Euroopan tulevaisuuden kannalta myös jatkossa. Tästä syystä hyvinvointitalouteen liittyviä indikaattoreita olisi järkevää hyödyntää osana EU:n tietopohjaista päätöksentekoa.

Terveysalan tulee olla yksi valmiuden ja varautumisen ydinalueista

Pidämme tärkeänä Yhteinen terveys -lähestymistavan vahvistamista EU-tasolla. Pandemiauhkat ja mikrobilääkeresistenssi edellyttävät ihmis-, eläin, elintarvike- ja ympäristösektoreiden huomioimista ja sektoreiden välistä jatkuvaa yhteistyötä. Ilmastonmuutoksen terveysvaikutusten huomioiminen on entistä tärkeämpää jatkossa. Politiikkatoimissa ei voida sivuuttaa ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin ja ympäristön välistä riippuvuussuhdetta. Poliittisilla päätöksillä tulee lisätä sekä ihmisten hyvinvointia että luonnon ja ilmaston kestävyyttä.

Pidämme tärkeänä vahvistaa unionin kriisinsietokykyä eli laaja-alaista varautumista mahdollisiin tuleviin kriiseihin ja uhkiin. Rajat ylittävien terveysuhkien ennakointiin, varautumiseen, torjuntatoimiin ja tutkimukseen on myös investoitava. Lisäpanostukset on huomioitava myös unionin kehityspolitiikassa.

Lääkkeiden saatavuus ja turvallisuus turvattava sekä normaali- että kriisiaikoina

Lääkkeiden saatavuus on varmistettava sekä EU:ssa että sen jäsenmaissa. Komission on edistettävä kohtuuhintaisten lääkkeiden saamista markkinoille.

Käynnissä olevalla EU:n lääkelainsäädännön uudistuksella tulee vahvistaa muun muassa lääkealan potilaslähtöisyyttä. Pitkään markkinoilla olleiden tehokkaiden ja usein edullisten lääkkeiden saatavuuden turvaaminen on tärkeä osa kokonaisturvallisuutta. Kannatamme yhteistyötä rokotehankinnoissa sekä muiden välttämättömien lääkkeiden saannin turvaamista. Kansallisten ja EU-tason hankintatoimien tulee tukea ja täydentää toisiaan.

Euroopan tulee vähentää riippuvuutta kolmansista maista lääkkeiden saatavuudessa. Lääkkeiden toimitusketjujen riskit olisi tunnistettava hankinnoissa ja vältettävä tukeutumista vain yksittäisiin toimittajiin.

Mikrobilääkeresistenssiä on torjuttava tietoa lisäämällä, käyttämällä rationaalisia pakkauskokoja ja säätämällä antibiooteille reseptivaatimus kaikissa jäsenmaissa.

Ihmisten terveyden suojelu vaatii pitkäjänteistä kansanterveyspolitiikkaa

Normaaliaikoina tehtävä pitkäjänteinen terveyttä edistävä, sairauksia ennaltaehkäisevä työ sekä terveysjärjestelmien lujittaminen ovat avainasemassa yhteiskunnan ja kansalaisten resilienssin vahvistamisessa.

Sairauksia tulee ehkäistä muun muassa toteuttamalla alkoholi-, nikotiini- ja tupakkapolitiikkaa, jolla suojellaan ihmisten terveyttä. Päätöksissä on arvioitava laajasti niiden sosiaali- ja terveyspoliittiset vaikutukset. Alkoholi-, nikotiini ja tupakkapoliittisilla päätöksillä tulee pyrkiä suojelemaan erityisesti lapsia ja nuoria alkoholin, nikotiinin ja tupakan aiheuttamilta haitoilta.

EU:n tarttumattomien tautien aloitteen ”Terveemmät yhdessä” toimeenpanoa tulisi tehostaa muun muassa säädösvalmistelussa. EU-lainsäädännöllä tulisi nykyistä paremmin mahdollistaa epäterveellisten elintarvikkeiden verotus sekä rajoittaa epäterveellisten elintarvikkeiden markkinointia lapsille.

Mielenterveyden edistämisen tulee olla jatkossakin yksi terveysunionin prioriteeteista.

Eurooppalaisessa digitalisaatiokehityksessä tulee huomioida eri väestöryhmien tarpeet ja eettisyys

Kansalaisten osaamista ja omaa osallisuutta digitaalisten palvelujen käyttämisessä tulee vahvistaa huomioiden kuitenkin eri väestöryhmät ja eri ikäiset ja heidän mahdollisuutensa hyödyntää digitaalisia ratkaisuja. Julkisen vallan tulisi kantaa vastuuta kansalaisten digiosaamisen vahvistamisesta ja oikeuksien toteutumisesta. Kansalaisten ohjauksen ja neuvonnan ja muun digituen tulee olla osa palveluiden digitalisaatiota.

Tekoälyn käyttämiseen sosiaali- ja terveydenhuoltosektorilla tulee kiinnittää erityistä huomiota. Käytön on oltava eettistä ja kestävää.